From: info@caringfarmers.nl <info@caringfarmers.nl>
Sent: donderdag 31 maart 2022 12:24:39
To: Info
Cc:
Subject: Het Caring Farmers 10 puntenplan
Attachments: CaringFarmers_10puntenplan.pdf

Beste meneer/mevrouw,

De Caring Farmers doen een dringende oproep om versneld met de landbouwtransitie aan de slag te gaan. Wij zijn een groep van 280 boeren die toe willen naar natuurinclusieve kringlooplandbouw en vragen u bij deze om een gesprek op één van onze 280 erven om samen tot concrete actie te komen.

Het laatste IPCC rapport over klimaatverandering, de stikstof en biodiversiteitscrisis, vogelgriep, stijgende prijzen voor gas en graan door de oorlog in Oekraïne zijn allemaal redenen waarom we een snellere voedseltransitie nodig hebben. Nu de gemeenteraadsverkiezingen zijn geweest, is het tijd voor gemeenten om aan het werk dat gaan. En als het aan Caring Farmers ligt staat de voedsel- en landbouwtransitie bovenaan de prioriteitenlijst.

Dit 10 puntenplan biedt de gemeente handvaten om samen met de lokale boeren te versnellen.

Wij hopen dat dit plan ook u kan inspireren, of dat u dit plan weet te plaatsen bij een collega die hier het meeste aan heeft.

Lees hier meer en vind een caring farmer in uw gemeente.

Met vriendelijke groet,

Marga Witteman

Stichting Caring Farmers

Caring Farmers

Caring Farmers

Samen op weg naar

Kringloop landbouw

een 10-puntenplan voor gemeenten

Voorwoord

Beste gemeentebestuurder,

Voor u ligt het 10 puntenplan van de stichting Caring Farmers, een groeiende groep van 280 boeren die vanuit hun zorgen om het klimaat, dierenwelzijn en biodiversiteit, sneller willen bewegen naar natuurinclusieve kringlooplandbouw. De oorlog in Oekraïne laat zien hoe belangrijk voedselsoevereiniteit is, de hoge temperaturen op de polen tonen de urgentie aan voor een transitie naar een klimaatneutrale landbouw.

De Caring Farmers streven naar een landbouw waar alle dieren buiten lopen, de biodiversiteit ieder jaar toeneemt en boeren hun klanten goed kennen. We willen een platteland met veel bomen, schoon water, een florerende flora en fauna en schone lucht. De aangesloten boeren worden hierbij ondersteund door aangesloten caring wetenschappers, burgers en ketenpartners die deze wens delen. De boeren die zijn aangesloten zijn heel gevarieerd. Van grootschalige veehouderij tot lokale pluktuin. Ze hebben een paar dingen gemeen: ze realiseren zich dat de huidige intensieve landbouw niet toekomstbestendig is en durven dat uit te spreken, ze willen de landbouwtransitie versnellen en zetten zelf ieder jaar stappen richting kringlooplandbouw.

De transitie waar we voor staan, is niet enkel een landbouwtransitie maar een voedseltransitie die we als maatschappij als geheel zullen moeten vormgeven. Gemeentes kunnen een grote rol spelen in het aanjagen en concreet uitvoeren van deze transitie samen met hun lokale boeren. Caring Farmers hebben hier ideeën over en denken graag mee, maar ze hebben ook hulp nodig. We vragen u om uw nek uit te steken.

Dit tienpuntenplan is niet alomvattend, maar vormt een begin voor een goed gesprek tussen boer en gemeente. Punt 10 kan ieder boerenbedrijf naar eigen wens invullen en gebruiken als aanknopingspunt.

Wij hopen dat dit plan leidt tot vele goede en vruchtbare gesprekken. Via deze link vindt u een caring farmer in uw gemeente.

De Caring Farmers

Inleiding

De Nederlandse overheid gaat de komende jaren vele miljarden uitgeven voor een landbouwtransitie. Om de klimaatdoelen te halen, om uit de stikstofimpasse te komen, om de biodiversiteit te herstellen, om volgende pandemieën te voorkomen, om gezonder te eten én om aan de Wet Dieren te gaan voldoen, is een voedseltransitie nodig.

Als netwerk van Caring Farmers willen we versneld deze transitie inzetten.
Dat willen we vanuit onze zorg voor elkaar, voor de bodem, de natuur en de dieren. We hebben als doel de kringlopen regionaal te sluiten en sneller te komen tot een grondgebonden, diervriendelijke natuurinclusieve kringlooplandbouw. Daar zijn we nog lang niet, en we weten niet eens precies hoe we daar kunnen komen. Maar elke stap die richting op, is er één en is belangrijk.

Deze transitie kunnen boeren niet alleen. Supermarkten, overheid, banken, wetenschappers, dierenartsen, consumenten – iedereen is nodig. Ook de gemeente.

Van de overheid verlangen wij rechtlijnig beleid met heldere doelen. Maar de gemeente kan maatwerk leveren. Die kan de eigen boer op weg helpen door een steuntje in de rug, door het wegnemen van hobbels, die kan samen met de boer werken aan een mooier landschap, die kan de koploper de ruimte geven om te pionieren en gezamenlijk kunnen we de burger betrekken bij het voedsel dat op de boerderij wordt geproduceerd.

We vragen gemeenten om hun nek uit te steken. Om net als Caring Farmers niet te wachten op landelijk beleid, maar om nu vast stappen te nemen. En niet om met de hakken over de sloot aan regelgeving te voldoen, maar een paar stappen verder te gaan om voor de eigen bewoners een gezonde leefomgeving te creëren waar gezond voedsel wordt geproduceerd. Klimaatverandering is er nu al, net als vogelgriep en een biodiversiteitscrisis en ze moeten nu worden opgelost.

Laten we samen werken aan natuurinclusieve kringlooplandbouw. Uiteindelijk worden wij én de planeet daar gezonder van.

Om kringlooplandbouw te stimuleren kunnen gemeentes vast aan de slag met de volgende 10 stappen:

1. Wat wil je boer?
2. Zorg voor vraag naar duurzame en diervriendelijke producten
3. Toets toekomstige generaties
4. Vol vooruit met groente en fruit!
5. Geef verbreding & innovatie de ruimte
6. Lokale burgerinitiatieven ondersteunen
7. Houd grond
8. Houd grond gezond
9. Sluit de kringloop
10. De wens van….. :

1. Vraag de boer

Praat mét boeren en niet over boeren. Onder boeren is veel onvrede, veelal gevoed door angst: wat wordt er van mij verwacht, word ik uitgekocht, moet ik mijn ouderlijk huis verlaten, ik heb geen opvolger, ik wil wel diervriendelijker maar hoe zit dat met de afzet etc... Ga met boeren praten. Ze hebben vast wel een wens die nu onuitvoerbaar lijkt, maar als we er samen de schouders onder zetten, mogelijk wordt.

beeld: Gabriela Hengeveld

Start met het uitnodigen van boeren aan de gesprektafel wanneer er beslissingen worden genomen die betrekking hebben op boerenbedrijven of agrarisch grondgebruik. Er staat de komende jaren veel te gebeuren: boeren moeten verduurzamen, vele willen stoppen, anderen worden gedwongen te verhuizen. In samenspraak worden deze plannen mooier dan alleen. Als gemeente kunt u maatwerk leveren: de ene boer wil mogelijk omschakelen van gangbaar naar biologisch, de ander vraagt experimenteerruimte, een derde wil stoppen, een vierde wil een voedselbos, een kipcaravan of een boerderijwinkel. Door sneller én eerder met elkaar in gesprek te gaan kunnen gemeenten en boeren samen innovatieve projecten versnellen.

Begin waar er energie zit, en help boeren met ideeën verder. Kleinschalige duurzame boeren lopen vaak tegen kromme regelgeving op die samen simpel opgelost kunnen worden op basis van vertrouwen. Welke boeren willen met wat hulp bewegen en hoe kun je helpen? Bijvoorbeeld, de helft van de boeren – van veehouder tot fruitteler –

heeft geen opvolger. Wat gebeurt er dan met de grond, de boerderij? Dit moet kansen bieden voor jonge innovatieve boeren, maar zijn die er wel? Doet uw gemeente genoeg om jongeren te verleiden boer te worden?. Voor kringlooplandbouw hebben we evenveel of misschien wel méér boeren nodig: minder veehouders en minder export, maar meer gemengde bedrijven, akkerbouwers en fruittelers. Want die appel of soja halen we dan ook niet meer uit Nieuw-Zeeland of Brazilië maar bij een Nederlandse boer.

Waar geen energie zit, wees eerlijk en consistent. Waar ga je als gemeente naar toe, en wat voor soort landbouw hoort daarbij en welke niet.

Tip: staan boeren(organisaties) op de rem, of zijn dingen 'onmogelijk'? Vraag het eens aan een Caring Farmer!

De Ruurhoeve: een stal voor de kalf bij de koe
Boer Corné houdt al jaren zijn kalfjes bij de koe. Hij is er daarmee een van de weinigen. Er zijn maar 40 boeren die het kalf bij de koe houden. Corné zou hiervoor graag een potstal bouwen. Niet een voor intensivering, maar voor extensivering. De stal stoot misschien meer uit, maar het gehele systeem geeft betere mest en daarmee gezondere bodem.

beeld: Maria Kolossa

Roy Tomesen: gebruik de hele kip
Roy denkt dat het verwaarden van legkippen prima kan, maar wel met hulp. Door alles van het dier te gebruiken hoeven we in totaal minder dieren te houden en is het een volgend inkomstenbron voor de boer. Ook heb je geen "afval" meer.

2. Zorgen voor vraag duurzame & diervriendelijke producten

De landbouwtransitie kunnen boeren niet alleen, we hebben namelijk een voedseltransitie nodig. We kunnen wel van boeren vragen om duurzamer te produceren, maar als hun producten vervolgens niet worden gekocht, gaat de boer failliet en zijn we terug bij af. Stap 2 is dus duurzamer consumeren, en de gemeente kan daarin het voortouw nemen en vraag creëren naar duurzame landbouwproducten:

1) Het goede voorbeeld!

- Koop als gemeente zelf duurzaam, plantaardig en lokaal in. Geef als gemeente het goede voorbeeld op het gebied van duurzaam inkopen. De gemeente kan afspraken maken met cateraars en medewerkers voor de bedrijfskantine of bij gemeentelijke bijeenkomsten.
- De gemeente kan een duurzaam inkoopbeleid afdwingen bij het vergeven van vergunningen voor evenementen, en waarom dit niet breder trekken? Doe je zaken met de gemeente, dan serveer je veelal vegetarisch en/of biologisch.

Bovenstaande geldt niet alleen voor voedsel maar ook voor andere producten uit de agrarische sector: let op dat u ook bloemzaad, bomen en bloembollen inkoopt bij duurzame boeren.

Huibers Biologische Bloembollen
De familie Huiberts zijn een van de weinige biologische bloemenkwekers. Een unicum in de sector om geheel van gewasbeschermingsmiddelen af te stappen. Ook maken ze hun eigen mest, hebben akkerranden aangelegd en passen ze niet-kerende grondbewerking toe. Ze pionieren, ze werken mét de natuur en gezondheid van de bodem.

beeld: Huibers Biologische Bloembollen

Stel tot doel om in 2025 lokaal biologisch in te kopen – dat geeft nog wat boeren in de gemeente de tijd om te schakelen. Vegetarisch en veganistisch wordt de standaard. Niet langer de vegetariër maar de vleeseter moet voorkeuren doorgeven.

2) Neem de ondernemers in de gemeente mee!

- Vraag horeca en andere afzetkanalen in de regio zich aan te sluiten bij duurzaam inkoopbeleid. Sluit bijvoorbeeld een duurzaamheidsconvenant af met alle lokale horeca en bedrijfsleven en koppel hieraan regulier overleg om voortgang te monitoren. Afspraken kunnen zijn om meer plantaardige opties aan te bieden en daarnaast om álle en het héle dier te gebruiken. Kalfsvlees, haantjes, bokjes, legkippen en orgaanvlees zijn eetbaar en waardevol.

3) Voorlichting voorlichting voorlichting!

- Een gezond dieet zou ook moeten inhouden: gezond voor toekomstige generaties. Wat ons betreft ligt dat dieet ergens tussen de Schijf van Vijf en de Schijf voor Life.

  Voer voorlichting richting de consument op: leg ze uit dat duurzaam eten ook voor hen belangrijk is. Wees eerlijk over dieren, leg uit wat het nadeel is van kunstmest, waarom het gezonder is voor mensen om onbespoten eten te consumeren, neem ze mee in de eiwittransitie. Dit kan ook in samenwerking met huisartsen, gezondheidscentra en scholen.

- De gemeente kunnen lokale burgerinitiatieven ondersteunen en opschalen, en consumenten inlichten over hun keuzes. Dit kan door samen te werken met organisaties zoals Caring Farmers. Caring Farmers heeft hiertoe een kaart beschikbaar met alle aangesloten bedrijven in Nederland. Zo vindt u makkelijk en snel kringloopboeren in uw gemeente. Ook de Natuur- en milieufederaties hebben de landelijke Good Food Club campagne, die lokaal en duurzaam eten promoot. Ook de Slow Food Network heeft een kieslokaal kaart net als de CSA tuinen

Herenboeren
Herenboeren zijn samen eigenaar van een boerenbedrijf, en zetten samen met 'hun' boer de koers uit. De leden van de coöperatie bepalen onder andere wat ze willen eten en hoe het voedsel wordt geproduceerd. Een bestuur vertegenwoordigt de leden. Al het eetbare dat de boerderij voortbrengt, wordt verdeeld onder de leden. Zo kun je als lid dus rekenen op verschillende soorten groenten, fruit, kruiden, eieren, vlees en vleeswaren.

3. Toets voor toekomstige generaties
Omgevingsvisie, - plan en – verordeningen inzetten

Voorkomen is beter dan genezen. Verwoord ambities aangaande natuurinclusieve kringlooplandbouw in alle omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsverordeningen. Wacht u als gemeente op de overheid, of gaat u al eerder zorgen voor gezonde lucht en drinkwater, een groene omgeving en een gezonde bodem. Op al deze punten bestaan EU doelen, waar Nederland niet aan voldoet. Loopt u als gemeente voorop om uw burgers te beschermen tegen landbouwgif en vervuilde lucht? Geen geitenpaadjes meer met stikstofruimte, maar bij elke beslissing kiezen voor de volgende generaties en voor gezonde kleinkinderen in de gemeente.

Provinciale **omgevingsverordeningen** worden gemaakt in samenspraak met andere bestuurlijke organen. Als gemeente kan je pleiten voor ecologische verbindingszones en ambitieuze verordeningen m.b.t. het extensiveren van landbouw en het aanbrengen van landschapselementen, het gebruik van bestrijdingsmiddelen verbieden en vrijkomende gronden borgen voor natuurinclusieve kringlooplandbouw.

Kijk in de gemeentelijke **omgevingsvisies** vooruit naar de lange termijn, en maak deze doelen concreet. Stuur op 25% procent biologische landbouw in 2030, het aanleggen van natuurlijke landschapselementen en ecologische verbindingszones, of het flink reduceren van ammoniak **en nox** uitstoot met 15% per jaar. Sommige gebieden weren al de glyfosaat, en u?

Deze doelen worden vertaald naar het **bestemmingsplan of gemeentelijk omgevingsplan**. De gemeente kan stoppen het met vergeven van vergunningen aan intensieve landbouwbedrijven. Of bepaal met stand still beginsel dat bedrijven in ieder geval niet méér dieren mogen gaan houden.

In het **vergeven van vergunningen**, denk altijd eerst aan natuur, dierenwelzijn, milieu, overlast en volksgezondheid. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld sturen op de extensivering van landbouw, het omschakelen van veeteelt naar plantaardige teelten, het bieden van ruimte voor water, of het stimuleren en biologisch of biodynamische landbouw.

Het Lab Toekomstige Generaties maakte een hele aardige checklist voor het vergeven van vergunningen of het maken van plannen. Wij zouden hier enkel nog een blaadje over dierenwelzijn willen toevoegen: het leidt tot 1) minder dieren, 2) gelukkigere dieren en 3) de dieren hebben een rol zoals natuurbeheer, wegwerken van reststromen of productie van melk of eieren.

Ook kan de gemeente zich **flexibel opstellen** tegenover boerenbedrijven door sneller met transitie- of innovatieve plannen mee te werken waarbij een boerenbedrijf zich makkelijk kan diversifiëren en de veestapel kan verminderen. Gebruik hiervoor de experimenteerruimte van de Crisis en Herstelwet in de nieuwe omgevingswet die het nu al mogelijk maakt om bepaalde wetten aan te passen. Geef koplopers de ruimte om te experimenteren en zo een voorbeeld te zijn voor peletonlopers en te innoveren, bijvoorbeeld door het creëren van ruimtelijke living labs of broedplaatsen. Dit hangt ook samen met punten 3 en 4.

Vergunningsaanvraag voor mestverwerking? Nee, deze haalt de toets niet. Stank en overlast, werk liever toe aan gezonde mest voor een gezonde bodem. Sluit liever aan bij het toekomstig mestbeleid van minister Schouten van LNV. Mest wordt dan lokaal gebruikt op het land en de melkveehouderij wordt grondgebonden.

4. Vol vooruit met groente en fruit!

Als we de wereld duurzaam willen voeden, gaan we meer plantaardig eten. Maar dat betekent in een kringlooplandbouw ook dat we in Nederland veel meer groente, fruit, peulvruchten en noten gaan telen.

Momenteel is meer dan 65% van de agrarisch grond in Nederland in gebruik voor veevoer (voedergewassen of gras teelt). Slechts 5% is voor de productie van groente en fruit (los van aardappel en ui). Zonde, want op veel van die gronden kunnen we voer direct voor mensen produceren en dat is een stuk efficienter. Dit stelt ook WUR professor Imke de Boer - “milieuvriendelijke produceren bereik je niet met een hoge levensproductie, maar door het houden van dieren die efficiënt reststromen en gras omzetten in hoogwaardig voedsel”.

Alle ruimte dus voor de akkerbouwer, fruitteler, voedselbos en tuinder. **Welke bollenteler wil schakelen naar groente, welk melkveebedrijf wil verbreden, waar is een hectare te vinden voor een CSA-, buurttuin of moestuin?** Ondersteun de ondernemer die een duurzame tuinderij wil. In dit geval zijn wij geheel voor **oneerlijke concurrentie voor de voorlopers!**

beeld: Hanneke van Ormondt

5. Geef verbreding en innovatie de ruimte

Faciliteer verbreding en vernieuwing in de agrarische sector. Behoud daarbij wel de agrarische basis. Bij de extensivering van de landbouw horen méér boeren, maar de grenzen tussen veeteelt, akkerbouw, tuinbouw, natuur en recreatie verwateren.

Sta extra ruimte voor activiteiten particulieren toe, bijvoorbeeld een groter huis, schuur, ateliers voor schildercursussen, kantoorunits in oude stallen, zorgfaciliteiten op campings, et cetera - mits daar stallen voor worden gesloopt.

beeld: Gabriela Hengeveld

Grond krijgt een dubbelfunctie. Grond is voor landbouw én natuur, of voor natuur, landbouw én energie. Dit kan bijvoorbeeld door de combinatie van energieopwekking bijvoorbeeld boven fruit, of het combineren van tijdelijke zonnevelden met het herstellen van verschraalde landbouwgronden door deze in te zaaien met bloemrijke graslanden, of door gebruik te maken van verticale panelen om de landbouwgrond heen. Ook zijn agrarische landen zeer geschikt voor kleine windmolens die kunnen rekenen op draagvlak bij burgers.

Zet subsidie in om melkveehouders te helpen omschakelen naar grasgevoerde (biologische) bedrijfsvoering op kruidenrijke graslanden, o.a. met de 1001 ha campagne van Urgenda.

Een melkveehouder in veengebied, kan mogelijk veenmos als substraat gaan leveren aan de tuinderijen in de omgeving. Een akkerbouwer kan hennep produceren voor de bouw.

Stimuleer boerderijwinkels en aan-huis-verkoop. Kortere ketens geven grotere marges aan de boer. Dit maakt investeringen in kringlooplandbouw mogelijk maar ook gewenst.

Alle bovenstaande opties brengt de burger naar het boerenerf toe. Dat is belangrijk want de afstand tussen consumenten en zijn voedsel is nu te groot.

6. Lokale burgerinitiatieven ondersteunen

Steun lokale burgerinitiatieven die de korte keten versterken en het marktaandeel van biologische duurzame producten vergroten. Bijvoorbeeld een wekelijkse streekmarkt, zoals bijvoorbeeld die in gemeente Woerden.

Ook kan er voorbeeld genomen worden aan lokaal burgerinitiatef Biltsheerlijk, die milieuvriendelijk geproduceerd voedsel normaal wil maken in gemeente De Bilt, of de lokale buurtsuper in Everdingen. Deze lokale buurtwinkel verkoopt kruidenierswaren, groente, fruit, zuivel, vlees en nog veel meer die van lokale partijen komt. De groenten komen van het eigen landgoed Everstein, brood en gebak van Bakker Bos uit Maarsbergen en vlees komt van de lokale slagerij Molenaar in Lexmond. Kazen komen van Van Rossum in Vianen, sappen van hoogstramfruit uit Schooenrewoerd en eieren uit Baars in Hagestein.

De Zwolse Stadslanderijen zijn nog een ander voorbeeld. Alle producten die men mogelijk wil kopen worden eerst gezocht bij biologische boeren in een radius van 10 km rondom de stadslanderijen. Wat niet gevonden wordt zoekt men in een straal van 20 km, en als laatste in een straal van 30 km. Zo hebben ze altijd het dichtstbijzijnde aanbod in de winkel liggen en ontvangen honderden mensen in Zwolle lokaal en biologisch aanbod.

Ook kan met het creëren van CSA tuinen stimuleren. CSA staat voor Community Supported Agriculture – waarbij tuinders een paar hectare kopen of pachten van een agrarische onderneming om de verse, seizoensgebonden producten af te zetten bij lokale gezinnen in de buurt. Het van zulke initiatieven kan bijvoorbeeld met arbeidsongeschikt regelingen voor startende en kleinschalige initiatieven, zoals de CSA tuinen, en een pensioenregeling voor dit soort bedrijven.

Landgoed Rorik

Op Landgoed Rorik kochten 5 (agrarische) ondernemers een groot landgoed. Hier komen nu landbouw, natuurbeleving en recreatie samen. Er staat een biologisch boomgaard, een CSA- tuinderij, een tiny house verzameling waar mensen tijdelijk kunnen vertoeven, en een camping. De CSA tuin van boer Kasper is startende en levert nu aan 160 vaste afnemers.

CSA tuin Middenland

Ook kan de gemeente CSA tuinen stimuleren. CSA staat voor Community Supported Agriculture – waarbij de burger op voorhand een aandeel in de oogst koopt. Is het een goed jaar heb je veel, is het een minder jaar heb je minder. Voor de burger goedkoper, en de boer een eerlijke prijs, want de tussenhandelaar vervalt. Samen draag je de risico's voor de oogst en het brengt de burger weer in verbinding met hun eten. CSA tuinen kopen of pachten een paar hectare grond, soms van een al bestaande agrarische onderneming, om zo seizoensgebonden producten af te zetten. Middels een arbeidsongeschikt regelingen voor startende en kleinschalige initiatieven, een pensioenregeling, of ruimte in het bestemmingsplan kunnen initiatieven zoals de CSA tuin ondersteunt worden. Voor info zie www.csanetwerk.nl.

7. Houd de grond!

Een gezonde landbouw valt of staat met een gezonde bodem. Ten eerste is het belangrijk dat we in de aankomende transitie voldoende grond bewaren voor voedsel-productie; **houd de grond**.

Gebiedsprocessen zullen de komende jaren worden ingezet om doelen rondom stikstof, klimaat, landbouw en woningbouw te behalen. Bedenk hierbij goed dat landbouwgrond niet het ondergeschoven kindje wordt, en dat deze transitie dé kans is om duurzame boeren de ruimte te geven.

- Bij kavelruil kunnen gemeenten grond toebedelen aan boeren die aantoonbaar werken aan kringlooplandbouw.
- Stel langdurige pachtgronden of bij verkoop van grond deze eerst beschikbaar aan Land van Ons, Aardpeer of gelijksoortige initiatieven met gedeeld eigenaarschap en duurzaam bodembeleid.
- Denk ook aan het beschikbaar stellen van tijdelijk braakliggende gronden voor tuinderijen, of leegstaande kantoorgebouwen voor verticale landbouw, of het stimuleren van stadslandbouw door eetbare geveltuinen, fruitstruwelen in stadsgebieden en daktuinen.
- Wanneer een ondernemer stopt met zijn bedrijf kan, zoals al eerder genoemd, de gemeente zorgen dat op deze grond een groep jonge, duurzame agrarische ondernemers kunnen beginnen. Voor deze stappen zijn punt 1, korte lijnen met de boer, belangrijk.

beeld: Gabriela Hengeveld

Geitenboerderijen Doetie's Geiten en Hansketien

Kleinschalige geitenhouderijen vinden tegenwoordig nauwelijks een nieuw thuis vanwege bezwaren omtrent Q-koorts en de stikstofcrisis. Terwijl dit voornamelijk problemen zijn van de intensieve geitenhouderij. Doetie's Geitein is een kleinschalige geitenhouderij die regeneratief grazen toepast en alles van de geit gebruikt. Alles wordt lokaal verwerkt. Eveneens het geval bij Hansketien in Drenthe, de grond waarop zij boeren is verkocht. Dit biodynamische bedrijf zoekt daarom een nieuwe plek in regio Drenthe waardoor ze door kunnen gaan met hun producten regionaal af te zetten.

Koop je als gemeente agrariërs uit? Door een deel van de agrarische grond te verkopen als bouwgrond, kan (een deel van) de overige grond "afgewaardeerd" worden als natuurgrond. Door gebruik te maken van prijsverschillen kan met gesloten portemonnee de natuurgrond in Nederland stijgen van 15% naar 50%. Deze natuurrijke gronden kunnen goed samengaan met natuurinclusieve initiatieven van jonge agrarische ondernemers *

Burgerboerderij de Patrijs de Achterhoek

De verkoop van de melkveehouderij die ze op het oog hadden ging helaas niet door. Dit koppel in de achterhoek heeft een plan om een gangbaar bedrijf om te toveren tot agro-ecologisch bedrijf met regionale afzet in verslokalen. De verslokalen lopen goed. Ook hebben ze zelf de financiering opgehaald voor dit plan middels deelcertificaten. Nu de boerderij nog! Lees meer.

8. Houd de grond gezond

Een gezonde bodem geeft gezond voedsel, wemelt van het bodemleven, is klimaatbestendig en slaat veel CO2 op. Nederland heeft op veel plekken gezonde vruchtbare bodem, maar de kwaliteit holt achteruit. Voor eigen gronden kan een lange termijn duurzaam pachtbeleid voor herstel zorgen. Hoe harder de boer werkt aan bodemkwaliteit, waterkwaliteit en biodiversiteit, hoe lager de pachtprijs. Maar ook met andere boeren kunnen afspraken gemaakt worden die voor wetgeving uitlopen. Belangrijke methoden om de grond gezonder te krijgen, en die gestimuleerd zouden moeten worden:

1. **Stop met ploegen**, laat de worm het werk doen en hou de koolstof vast
2. (Permanent) kruidenrijk grasland inzaaien, doe mee met 1001ha.nl
3. Extensievere gewasrotaties.
4. Sommige teelten kunnen op sommige plekken niet meer. Denk hierbij aan aardappelen op zandgrond of de teelt van lelies.
5. In stappen de chemie zoals kunstmest, pesticiden en gewasbeschermingsmiddelen **afbouwen**
6. Het planten van houtwallen, hagen, en akkerranden
7. Overstappen naar strokenteelt
8. Verhogen van het waterpeil **op veengebieden**
9. Overstappen of potstal, vaste of plantaardige mest
10. Overstappen op Beter Leven, biologisch, Demeter of bv dubbeldoeldieren houden.
11. Minder bodemverdichting door bv vaste rijpaden, lichtere machines.
12. **Bermbeheer**: wie is er verantwoordelijk – de boer of de gemeente? Maak hierover duurzame afspraken en neem gemeente Berkelland als voorbeeld Zij hadden net als de meeste gemeenten bermbeheer voor het gemak bij de boer gelaten zonder toezicht. Inmiddels zijn vele kilometers teruggevorderd en beplant met bomen en bloemen.

Gemeente Assen heeft in september 2020 een beleid vastgesteld met daarin principes van duurzame pacht. Ze hebben een pakket samengesteld van duurzame maatregelen waaruit pachters kunnen kiezen. Als pachters meteen al meer duurzame regels toepassen dan vereist is, krijgen ze korting op de pachtprijs. Dit geldt alleen voor een jarige pacht.

Hof van Twente helpt boeren aan 100 hectare kruidenrijk grasland
Kruidenrijk grasland is beter voor bodem en biodiversiteit en gezond voor de koe. Elke hectare kruidenrijk scheelt ten opzichte van Engels raaigras 500 kg stikstofkunstmest en 1000 kg CO2. Maar voor boeren is het een hele omslag. De crowdfundingscampagne 1001ha.nl geeft melkveehouders flinke korting op de aanschaf van kruidenrijk zaad. Hof van Twente doet mee voor 100 hectare kruidenrijk en helpt zo de eigen boeren verduurzamen.

Haal ook inspiratie uit de Handreiking duurzame gronduitgifte van Groen Ontwikkelfonds Brabant.

Burgerinitiatief ‘Land van ons’: Deze coöperatie heeft als doel het verdwenen leven van het boerenland weer terug te brengen door landbouwgrond op een ecologisch duurzame manier te beheren. Initiatiefnemers en leden komen zélf in actie. Zij kopen landbouwgrond aan en laten deze bewerken door boeren die natuurvriendelijke methoden gebruiken.

Aardpeer ‘Samen voor Grond’: Aardpeer is een initiatief van Stichting BD Grondbeheer, Stichting Herenboeren NL, Stichting Wij.land en Triodos Regenerative Money Centre. Met deze vier organisaties willen we de overgang naar natuurvriendelijke landbouw aanjagen en zorgen dat ons eten duurzaam wordt geproduceerd. Daarom beginnen we bij de grond: de basis van ons bestaan, want daar groeit alles op. Om grondspeculatie tegen te gaan koopt Aardpeer via BD Grondbeheer landbouwgrond op om deze voor de eeuwigheid in bewaring te houden. Hiervoor halen ze geld op middels obligaties die worden uitgegeven door BD Grondbeheer. De grond verpachten ze tegen een reële pachtprijs (onder de (onnatuurlijk hoge) marktprijs) aan natuurvriendelijke boeren.

beeld: Gabriela Hengeveld

beeld: Gabriela Hengeveld

9. Sluit de kringloop

Bij een duurzame toekomst hoort het sluiten van de kringlopen. Dat betekent voor de landbouw dat we reststromen en biomassa beter gaan benutten.
Breng als eerste de restromen in kaart in uw gemeente.

In de toekomst hebben dieren een andere rol; ze sluiten kringlopen doordat ze resten wegwerken of worden ingezet als natuurbeheerders. De hoeveelheid reststromen in de regio en/of de hoeveelheid gras bepaalt het aantal dieren dat we duurzaam kunnen houden.

Momenteel hebben we een **groot mestoverschot**. In de toekomst niet meer. Mogelijk krijgen we zelfs een tekort aan dierlijke mest. Deze kunnen deels worden opgevangen door bokashi en compost maar de kringloop is pas echt gesloten als we humane mest terugbrengen op het land. Het in kaart brengen van reststromen is dus cruciaal onderdeel om de toekomstige landbouw in goede paden te lijnen. Net al innovatie en innovatieven rondom humane mest steunen.

Reststromen bestaan uit stromen uit de **supermarkt, de horeca, huishoudens en uit bijvoorbeeld gemeentegroenbeheer**. Het is belangrijk dat al deze partijen gaan samenwerken. Sluit convenanten met afzetkanalen zoals horeca, supermarkten en boerderijwinkels om afzet te creëren voor producten van natuurinclusieve kringloopbedrijven en zorg dat de reststromen teruggaan naar de veehouder. Voedsel dat anders verspild zou worden kan vaak door varken, kippen en koeien worden opgegeten.
Zorg voor samenwerking tussen boeren en waar nodig andere partners. Boeren kunnen kennis uitwisselen, akkerbouw en veeteeltbedrijven kunnen mest uitwisselen en plantaardige reststromen. Laat voorlopers van Caring Farmers hun kennis en enthousiasme delen.

Tijdens groenbeheer komen grote hoeveelheden maaisel vrij en snoeiafval vrij dat veelal wordt weggegooid. Deze kunnen worden verwerkt tot gefermenteerd organisch materiaal (Bokashi), compost of biochar en worden ingezet als bodemverbeteraar.

Zorg dat u samen met de omgevingsdienst de mogelijkheden en voorwaarden bespreekt en hindernissen uit de weg helpt, om te zorgen dat uw biomassa hoogwaardig verwerkt en toegepast kan worden. Eis daarnaast deze hoogwaardige verwerking bij de aanbesteding van de groendiensten, of neem daarin op dat u het maaisel graag terugneemt.

Of u kunt deze omgevingsdiensten waar mogelijk uit besteden aan boeren, die tegen betaling de bermen kunnen maaien om het maaisel vervolgens direct te benutten. Zie voor meer informatie de biomassavisie van Natuur en Milieu en het programma Circulair Terreinbeheer van de Biomassa Alliantie.

beeld: Meerbomen.nu

Gratis bomen uit eigen gemeente. Zaailingen zijn een hoogwaardig restproduct van de gemeente die boeren goed kunnen gebruiken. Het groenbeheer van uw parken, bermen en natuurgebieden, kan gratis pootgoed bieden voor de aanleg van landschapselementen bij boeren. De Meer Bomen Nu campagne stimuleert circulair groenbeheer door stekken en opschot dat op de ene plek overdadig of ongewenst is, elders te herplanten. Hetzelfde geldt voor geknotte wilgentakken! Op deze manier kunnen boeren goedkoop houtwallen en andere landschapselementen aanleggen met inheems en ecologisch verantwoord materiaal. Of u gebruikt dit materiaal om burgers te verleiden om tegels in te wisselen voor struiken.

Boeren in het Bos

Boeren in het Bos laten al hun dieren vrij tussen de bomen lopen. Dit agroforestry systeem houdt kippen, varken en koeien voor eiren en vlees. Middels de Meer Bomen Nu campagne hebben zij al bijna 70.000 bomen kunnen planten voor klimaat, biodiversiteit én hun dieren die allemaal inheems zijn, en ecologisch verantwoord geoogst uit natuurgebieden en gemeenteparken in de omgeving. Lees hier meer.

Joost van Strien

Joost van Strien is de eerste bio-cyclic veganistische boer van Nederland. Dat wil zeggen, hij gebruikt geen dierlijke mest meer. Hij sluit de kringloop door zijn plantaardige restafval zelf te composteren en verspreiden over zijn land. Dierlijke mest van buiten het bedrijf halen is zo overbodig, en alle reststromen worden benut. De externe input die überhaupt vaak nodig is voor het houden van dieren, en daarmee het creëren van mest, vallen zo geheel weg. Lees hier meer.

10. De wens van .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

beeld: Tomesen Pluimveehouderij

Leestips voor gemeenten:

- Rerooting the Dutch Food System: de prijswinnende voedselvisie van Imke de Boer waar meerdere Caring Farmers aan meewerkten.
- De kringloopvisie van de 3 oprichters van de Caring Farmers.
- naar-een-ontspannen-nederland.pdf (ontspannennederland.nl)
- Van Kolen naar Parijs, H6 over Landbouw: www.res.urgenda.nl
- Een transitie is duur, maar levert uiteindelijk veel geld op: Betaalbaar Beter Boeren – Greenpeace: https://www.greenpeace.org/nl/natuur/30640/greenpeace-oplossing-stikstofcrisis-levert-miljarden-op/
- 4000 jaar kringlooplandbouw
- Twee economen schreven het plan Natuurrijk Nederland, waarbij men met gesloten beurs natuurgronden kunnen vergroten. https://natuurrijknederland.org/
- An agroecological Europe by 2050: What impact on land use, trade and global food security -
- We need a food system transformation – in the face of the Ukraine war, now more than ever | Zenodo